

EN LANG FORLOVELSE: Marius Siger og Trine Graff Jensen møtte hverandre på Vidaråsen. Nå har de vært forlovet i elleve år, men er ikke helt klare for å sette en dato for bryllupet.

Vidaråsen er Norges eneste gjenlevende kollektiv:

TILSAMMANS

FOR LIVET: På Vidaråsen fant Trine og Marius et samfunn hvor de kunne yte etter evne og få etter behov. Og så fant de kjærligheten.

Av Line Madsen Simenstad (tekst) og Line Ørnes Søndergaard (foto), Andebu

DOKUMENT

Glem pengeøkonomi. Glem effektivitet. Glem skillet mellom jobb og privatliv. Inne i en skog, midt i Vestfold, ligger Vidaråsen – en liten lomme av en annen tid og en annen måte å leve livet på.

Grødestokken har krøpet ned til minus 24 grader denne morgenen i januar. For hver avkjøring blir veien smalere og barskogen tykkere. Så dukker det opp et lite treskilt: Vidaråsen landsby. Til venstre får vi øye på et blått og rosa bygg uten særlig mange rette vinkler.

Seinere forklarer en av landsbyboerne hvorfor alle byggene på Vidaråsen er så rare: «En firkant er jo perfekt. Men det blir mye mer *interessant* hvis du får for eksempel en liten bøy i hjørnet.» En annen sier: «Mennesket er ikke A4. Hvorfor skal man lage bygg som er A4?» Og det oppsummerer godt filosofien bak Vidaråsen.

140 mennesker bor her i landsbyen. Om lag en tredel av dem har en psykisk utviklingshemming eller spesielle behov av noe slag. De andre er medarbeidere og deres familier. Skjønt, *medarbeidere* – de får jo ikke lønn.

En engel i snøen

Ved sida av veien har Trine Graff Jenssen lagt seg ned i den myke snøen for å lage en engel. Øynene forsvinner i det store smilet.

– Jeg bare måtte, ler hun og spretter opp igjen, tilbake på sparken, som er hennes framkomstmiddel nå om vinteren.

Så tar hun oss med inn i sitt lille samfunn. Det lysner til dag, og en landsby tar form mellom de snødekte trærne. Her er blant annet en gård, et lysstøperi, et snekkerverksted og et veveri, en liten butikk, en kafé og et postkontor – alt i små fargerike hus med runde former.

Trine har bodd på Vidaråsen i 20 år. Dette stedet kan hun ut og inn. Hun jobber på kolonialbutikken og i veveriet. Innimellom slagene er det tid for en pause på landsbyens kafé.

– Dette er samboeren min, sier Trine og slår ut med hånda når Marius Siger kommer gående inn.

Han setter seg ned, og Trine lener seg mot skulderen hans. De har vært kjærester i elleve år.

– *Hvor møttes dere?*

– Her i dette rommet, smiler Marius.

– Vi begynte som gode venner. Og så flyttet vi sammen. Det var litt vanskelig, for dem som Trine bodde sammen med ville ikke at hun skulle flytte, for hun laget frokost hver dag. Men du kan jo ikke ødelegge livet hennes på

CAMPHILL-BEVEGELSEN

■ Bo- og arbeidsfellesskap, hvor psykisk utviklingshemmede bor sammen med medarbeidere og deres familier.

■ Bevegelsen startet i 1940 i Skottland av flyktninger fra Nazi-Tyskland. Inspirert av Rudolf Steiner og antroposofien.

■ Det finnes i dag rundt 100 Camphill-landsbyer verden over.

■ I Norge finnes det seks Camphill-landsbyer: Vidaråsen i Andebu i Vestfold, Rotvoll i Trondheim, Vallahund i Bjugn i Sør-Trøndelag, Jøssåsen i Malvik i Sør-Trøndelag, Hogganvik i Vindafjord i Rogaland og Solborg på Jevnaker i Oppland.

■ Vidaråsen er den største av dem, og den første som ble etablert i Norge (1966).

grunn av en frokost, sier Marius.

Ikke lenge etterpå forlovet de seg, men det går litt treig med planleggingen av selve bryllupet. Forrige gang Marius var på besøk hos mora si, mistet han ringen.

– Kan ikke du slutte å glemme ting, sier Trine og dulter ham i armen.

– Jeg glemmer ikke at jeg er forlovet, og det er det viktigste, sier Marius og kysser Trine på kinnet.

Når pausen er over, går han tilbake til jobben som tømmerhogger. Trine skal en liten tur på postkontoret og så til veveriet.

Alle som bor på Vidaråsen, har jobber å gå til. De snekrer hyller og spiker ostehøvler, syr ponchoer, lager stearinlys og krydder. Men her har man koblet arbeid fra lønn – både for beboere og medarbeidere. De yter etter evne og får etter behov. Alle får kost, losji og lommepenger. På et lager kan de hente så mye frukt og grønnsaker de vil, bare de passer på at det er nok til alle.

Inne på postkontoret tar en kvinne den siste halve sirupssnippen på et fat.

– Skal vi dele, spør hun.

Motsamfunnet

Hva i all verden er dette for slags unnakssted, midt i det gjennomregulerte Norge?

Vidaråsen er én av seks såkalte Camphill-landsbyer i Norge. Camphill-bevegelsen ble stiftet på 1940-tallet i Skottland, hvor en gruppe flyktninger, med den østerrikske barnelegen Karl Köning i spissen, startet en skole for barn med spesielle behov. Da barna var ferdige på skolen, ble det bygget en landsby, hvor de kunne bo og arbeide. Navnet kommer fra Camphill Estate, det området hvor pionerene startet sin første landsby. I dag er det flere enn 100 slike små samfunn verden over. Bevegelsen er tuftet på Rudolf Steiners filosofi.

Vidaråsen er den største og første Camphill-landsbyen i Norge. Den så dagens lys i 1966 da en lege, en helsepedagog, en møbelsnekker og en bilmekaniker tok opp lån og kjøpte en gård i Vestfold som ville egne seg. De troppet opp på Helse- og sosialdepartementets kontorer og fikk 50.000 kroner til å sette i gang.

Etter kort tid fikk de med seg – av alle ting – rødrussen i Oslo. Hvert år i 14 år solgte russen stearinlys til inn-

HJEMMELAGD: Trine Graff Jenssen tar et dypt sniff av urtene som foredles til krydder.

VEVERIET: Det er flust av aktiviteter i landsbyen. Sonja Stichnote hjelper Gunn Kristin Sanner med å få orden i trådene i veveriet.

Vidaråsen landsby produserer egne krydder og salt.

FULL FART: Trine Graff Jenssen kommer seg til og fra jobb på sparkstøtting i vinterhalvåret.

KORØVELSE: På morgensamling øver Trine Graff Jenssen (til venstre) til en forestilling med Nils Harold Løvehaug, Arnkjell Ruud og David Blair Johansen.

EN SKOGENS MANN: Gløer Bjørvik er sagansvarlig og litt sjenert.

tekt for Vidaråsen. Det betydde at Vidaråsen kunne bygge et nytt hus hvert år. Og slik ble landsbyen bygget ut: Nye verksteder kom til, og flere folk kunne flytte inn.

På den tida var Vidaråsen bare et av mange småsamfunn som testet ut andre måter å leve sammen på enn den tradisjonelle kjernefamilien. På Karlsøy i Troms vokste det fram et hippiesamfunn og jordbrukskollektiv. Anarkister og andre motkulturelle krefter slo seg sammen i Arbeidsskollektivet i Hjelms gate i Oslo. I København brøt en gruppe folk seg inn i et nedlagt militærrområde og bygget opp Fristaden Christiania.

De norske kollektivene fra 1960- og 70-tallet har med tida forsvunnet. Men Vidaråsen har holdt stand – en liten gallerlandsby som nekter å gi seg.

En av Vidaråsens beskyttere opp gjennom har vært nylig avdøde kriminologinestor Nils Christie. Han karakteriserte Vidaråsen som et «motsamfunn»: Et sted hvor det er plass til dem som blir til overs i et storsamfunn tuffet på framskritt, effektivitet og innjening.

Ny grønn bølge

Sola står høyt på himmelen, men det er fortsatt isende kaldt i landsbyen. Frostrøyken står ut av munnen på be-

boere og medarbeidere som går mellom husene på vei til neste arbeidsøkt. Rolf Kåre Håland trekker på seg øreklafflua og tar oss med til gården som forsyner Vidaråsen med mat. Biodynamisk sådan. Han forklarer at de prøver å organisere dette lille samfunnet rundt noe de kaller «tregreiningen».

De ser for seg at samfunnet er delt inn i tre greiner: åndsliv, rettsliv og næringsliv. Hvert av disse områdene skal styres etter hvert sitt prinsipp fra den franske revolusjonen: *frihet* i åndslivet, *likhet* i rettslivet og *brorskap* i næringslivet.

– Brorskap i næringslivet betyr for eksempel at man har en fornuftig sammenheng mellom dem som produserer og dem som konsumerer, slik at det ikke blir vill vest, sier han.

Håland kom til Vidaråsen for første

gang som sivilarbeider i 1974. Etter å ha bodd andre steder, blant annet i en annen Camphill-landsby, kom han tilbake til Vidaråsen på begynnelsen av 1990-tallet. Siden har han blitt. De fem barna hans har tilbrakt deler av oppveksten her.

– *Hvordan er Vidaråsen i dag sammenlignet med 1974, da du bodde her for første gang?*

– Da jeg kom hit, var landsbyen i en veldig pionerfase, med kraftige idealer som man ble revet med i. Ledende personligheter preget stedet veldig sterkt. Det dabbet av etter hvert som vi ble litt mer etablerte. En ny generasjon kom til, og det ble mer organisering, et større byråkrati og flere kontoransatte. Samtidig ble det en større frihet fordi den nye generasjonen ikke var så opptatt av ideologisk

press. Alle kunne finne veien på sin måte.

I dag merker Rolf Kåre Håland en renessanse for de idealene som preget Vidaråsen på 1970-tallet i samfunnet rundt seg.

– Første gangen jeg bodde her, var det midt i en grønn bølge med hippier og ønske om å bo kollektivt og alt det. Nå er det en ny bølge, hvor man har blitt mer miljøbevisste, opptatt av hvordan ting produseres og åpen for at det finnes andre måter å leve på.

– *Hva tenker du om det?*

– Jeg velger å være optimist og tenke at det ikke bare er en overflatisk bølge, men reflekterer et dypere behov for å stå i harmoni med omverdenen. Det er renessanse jeg håper vi kan dra litt nytte av, sier han.

På jobb hele døgnet

Og det trenger de. For det er ikke lett å drive et sted som ikke passer inn i noen av boksene som utgjør det offisielle Norge.

Tidlig på 1990-tallet ble hele det norske omsorgstilbudet for psykisk utviklingshemmede radikalt endret. Den såkalte HVPU-reformen sørget for å lukke de store institusjonene. I stedet skulle psykisk utviklingshemmede gå på vanlige skoler, bo i vanlige leiligheter og integreres i samfunnet.

«Menneskene har sluttet å jobbe med hendene. De vil bare jobbe med data. Og de vil i hvert fall ikke jobbe uten lønn»

MARIUS SIGER, BOR PÅ VIDARÅSEN

TRENING: Trine Graff Jenssen prøver å få til en økt på ergometersykkelen hver dag. Den står på kjøkkenet i leiligheten hun deler med Marius.

Vidaråsen passet dårlig inn i denne reformen. Her driver man med det de kaller omvendt integrering: I stedet for at utviklingshemmede skal tilpasse seg resten av samfunnet, har man laget et samfunn på deres premisser. Med nød og neppe klarte Vidaråsen å holde seg i live gjennom HVPU-reformen. Og fortsatt har de en egen post på statsbudsjettet.

I dag kommer trusselen annensteds fra: Stadig flere omsorgstilbud rundt omkring i norske kommuner blir lagt ut på anbud. Dagplasser på Camphill Rotvoll i Trondheim måtte nylig ut på anbud, men Camphill vant konkurransen. Uka før Klassekampen var på besøk, fikk Vidaråsen beskjed om at noen av plassene på eldresenteret i landsbyen skal ut på anbud.

Daglig leder for Vidaråsen, Will Browne, blir oppgitt når han snakker om det.

– Det som skjer, er at internasjonale selskaper kommer inn og kutter kostnader helt til beinet. Hvor ligger verdien i det? Det er vanskelig for oss å konkurrere med dem, sier Will, som er utdannet arkitekt og opprinnelig kommer fra England.

I møte med et moderne arbeidsliv har også Vidaråsen måttet justere på sin modell. Tariffønn var inntil nylig et fremmedord i landsbyen, men så

bygget de et eget hus for pleietrengende eldre, og de som jobber der, ville ha et annet lønningssystem. I fjor fikk de tariffønn. Også de som jobber på kontoret og som sjåfør, får nå vanlig lønn.

– Vi har på en måte to systemer side om side, forklarer Browne.

Et pensjonsfond har de også skaffet seg, og feriedager og verneombud. Men noen vanlig arbeidsplass vil Vidaråsen aldri bli.

– Skulle alle fått vanlig lønn, ville ikke det her gått. Man må være klar over at dette ikke bare er en bedrift. Det handler om å skape et godt samfunn.

Beboere og medarbeidere deler hus, biler, fritid og måltider.

– Det går døgnet rundt. Når du bor i et hus med et annet menneske som trenger hjelp, blir det helt feil av meg å si «nei, nå er jeg ikke på jobb».

– Det må være en belastning for medarbeidere å alltid være tilgjengelig?

– Ja, det er alltid noe å gjøre, og det er lett å brenne seg ut. Derfor har vi innført fridager, og så prøver vi å skille mellom «arbeidstid» og «sosieltid». Vi har etter hvert skjont at det er viktig å skille litt, og at biologiske foreldre får sitt eget område og kan prioritere å ta vare på sine egne barn, sier Browne.

Nordmenn drar heller utenlands

Så er spørsmålet om det er nok mennesker i Norge i 2016 som ønsker et slikt liv? Det er vanskelig å rekruttere nordmenn til denne særegne formen for liv og arbeid. De nye unge medarbeiderne kommer fra andre land, for eksempel Tyskland eller Filippinene. Til sammen er 17 nasjonaliteter representert på Vidaråsen.

– Dagens ungdom vil også hjelpe, men de drar heller til steder i utlandet hvor nøden er stor og synlig, oppsummerer Kirsti Hills-Johnes.

Hun er den medarbeideren på Vidaråsen med lengst fartstid. Som nyuteksaminert fra gymnaset flyttet hun i 1970 til en Camphill-landsby i Skottland. Fire år seinere kom hun til Vidaråsen. Planen var å teste det et halvår. Det er over 40 år siden.

– Det var en helt annen tid. Når man var ferdig på gymnaset, måtte man liksom finne seg et kollektiv. Nå er Vidaråsen det eneste gjenlevende kollektivet fra den tida.

– Hvorfor det, tror du?

– Det er på grunn av beboerne. De er veldig flinke til å bygge samfunn.

– Er det ikke en fare for at man lager en boble rundt beboerne, som gjør det

vanskelig for dem å være en del av resten av samfunnet?

– Om man vil leve i en boble, er opp til den enkelte. Folk drar jo inn til Oslo, Tønsberg, Sandefjord eller Andebu og går på forskjellige kulturarrangementer, restauranter og handleturer. Det er jo også mange som bor på landet med glede, sier hun.

Det har blitt middagstid og Kirsti, Trine og Marius og noen andre beboere og medarbeidere samler seg rundt et stort bord. Et tysk par har laget grønnsakscurry. Mens de spiser, leser Kirsti høyt fra det daglige nyhetsbrevet: advarsel om glatte veier, invitasjon til en filmvisning.

Marius sier han får flere arbeidsoppgaver nå fordi det har blitt vanskeligere å rekruttere medarbeidere til Vidaråsen. Bra for ham, men kanskje ikke så bra for landsbyen.

– Det er litt utfordrende, for menneskene har sluttet å jobbe med hendene. De vil bare jobbe med data. Og de vil i hvert fall ikke jobbe uten lønn.

Likevel, i år fyller Vidaråsen 50 år. Det skal feires med et stort arrangement i Oslo til høsten. Og kanskje blir det også bryllup i år?

– Jeg får vel spørre Trine en gang til, sier Marius.